

“Dünya iqtisadiyyatı” ixtisası üzrə fəlsəfə doktoru imtahanında istifadə olunacaq mövzular

Mövzu 1. Dünya iqtisadiyyatının formalaşması və qloballaşması

Dünya iqtisadiyyatı vahid sistem kimi. Dünya iqtisadiyyatının obyektivi və subyektləri. Dünya iqtisadiyyatının yaranmasının obyektiv əsasları və amilləri. Dünya iqtisadiyyatı inkıfafının əsas xüsusiyyətləri Dünya iqtisadiyyatı, Dünya təsərrüfat sistemi və ümumdünya təsərrüfatının formalaşmasının ümumi və fərqli cəhətləri. Bəşəriyyətin iqtisadi inkıfafının nəticəsi.

Dünya iqtisadiyyatının formalaşması və beynəlxalq əmək bölgüsü. Beynəlxalq əmək bölgüsünün inkışaf istiqamətləri. Inkışaf və asılılıq səviyyəsi: dünya təsərrüfatının mərkəz və əyalət bölgüsü. Dünyada mərkəz və əyalət qütblərinin inkışaf proseslərində rolu. Sənaye inkılabı və dünya bazarı.

Müasir sənaye inkılabı və meqaiqtisadiyyat. Müasir dünya iqtisadiyyatı: yeni irəliləyişlər və xüsusiyyətlər.

Ədəbiyyat:

1. Mehemet Karagül. Dünya Ekonomisi. 2. Ankara: 2011
2. İrsad Kərimli. İqtisad Elmi: aktual problemlər və real yanasmalar.-Bakı. 2013
3. Randy Charles Epping, A Beginner's Guide To The World Economy//Vintage Books A division of random house, inc. New york 1995
4. S.H.Hacıyev, Ə.İ.Bayramov, Dünya iqtisadiyyatının tarixi (dərslük), Bakı 2011

Mövzu 2. Dünya iqtisadi sisteminə dair əsas konsepsiyalar

Dünya iqtisadiyyatının sistemli inkisafına konseptual yanasmalar. Dünya iqtisadiyyatına dair vahid iqtisadi nəzəriyyənin mövcud olmaması. Dünyanın sistemli inkisafını əks etdirən əsas iqtisadi və sosial-mədəni nəzəriyyələr.

Beynəlxalq əmək bölgüsü və onun dərinləşməsi (A.Smit, D.Rikardo).

İqtisadi resursların beynəlxalq hərəkəti (E.Hekser, B.Olin) dair konsepsiyalar.

İqtisadi artım mərhələlərinə dair Uolt Rostonun sosial-mədəni konsepsiyası. (*The Stages of Economic Growth Rostow W.W. The Stages of Economic Growth,1960*).

Vahid industrial cəmiyyəti haqqında Aron Raymond nəzəriyyəsi (Aron Raymond *Industrial Society,1968*) Yeni industrial cəmiyyətə dair Con Helbreyt nəzəriyyəsi (*John Kenneth Galbraith The New Industrial State,1967*).

Yeni post industrial cəmiyyətə (Bell, Daniel. 1999. *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*) və

Vahid sivilizasiyaya dair (The End of History and the Last Man,1992). Daniel bellin və Frevsi Fukyamanın konsepsiyası.

Samuel Hantington, Sivilizasiyaların toqquşması (Samuel P.Huntington,*The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order,1996*) və Paul Kennedinin İmperiyaların süqutu “Böyük dövlətlərin yüksəlişi və çökməsi” (Paul Michael Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers,1987*) nəzəriyyələri

Ədəbiyyat:

1. Frederik P.Stutz, Barney Worf. Economy: Geography. Bisnez, Denelopment. Sixth Edition, UST: Rearson, 2012, 488 s.
2. S.H.Hacıyev, Ə.İ.Bayramov, Dünya iqtisadiyyatının tarixi (dərslük), Bakı - 2011

3. H.Seyidoğlu, Uluslararası İktisat, 2015
4. Ufuk Basoğlu, Nalan Ölmezogulları, İlker Parasız, Dünya Ekonomisi, Bursa, 2001
5. А.С.Булатова, Н.Н.Ливенцева Мирровая экономика Москва магистр 2010 (с.38-45)

Mövzu 3. Beynəlxalq miqrasiya və qlobal demoqrafik proseslər

Dünya iqtisadiyyatının qloballaşması və qlobal demoqrafik dəyişikliklər. Dünya əhalisinin artımı ilə qlobal iqtisadi inkişaf arasında qarşılıqlı əlaqə. Dünya əhalisinin geniş təkrar istehsalının müasir tipi. İnsan potensialı və insan kapitalı.

İnkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə demoqrafik situasiya. Müasir siyasi-iqtisadi vəziyyət və dünya əhalisinin miqrasiyasının əsas səhətləri kontraktla işləyən, Qeyri-leqallar, məcburi köçkünlər. Beynəlxalq əmək bazarları Qloballaşma və beynəlxalq miqrasiyada yeni meyillər. İnsan kapitalının hərəkəti. Miqrantların əməyinin keyfiyyəti və məşğulluq problemi. Yaşayış səviyyəsi və keyfiyyəti.

Qlobal inkişaf prosesləri və dünya əhalisinin təmərküzləşmə mərkəzləri. Beynəlxalq miqrasiyanın təzimplənməsi. Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT) və onun beynəlxalq əmək bazarının tənzimplənməsində rolu.

Azərbaycanın demoqrafik və miqrasiya siyasətinin qanunvericilik bazası. Azərbaycanda beynəlxalq miqrasiya proseslərinin tənzimplənməsi.

Ədəbiyyat:

1. Mirişli F.R. Dünya iqtisadiyyatı (dərslik), səh.611-625, Moskva 2015
2. Ломакин В.К. Мирровая экономика (учебник), с.24-51, Москва 1998

3. Иванов С.Ф. Демография современного мира. Мировая экономика в начале XXI в. Директ-Медиа. 2013 (с.336-373)
4. The world at 7 billion/ Population Reference Bulletin, 2011,№2

Mövzu 4. Dünyanın resursları və yeni resurs mənbələri

Dünya resurslarının təsnifatı və strukturu. Dünyanın təbii və iqtisadi resurs potensialı. Dünya resurslarının miqyası və bölgüsü. Resurslardan səmərəli istifadənin əsas aspektləri: Qarsılıqlı əvəzlənmə tamamlanma və mobillik.

Təbii və iqtisadi resurslardan qlobal istifadənin imkanları. Təbii resurs və ətraf mühit arasında qarşılıqlı asılılıq. Ətraf mühit və təbii resurslarla təminatın çətinlikləri. Yerli və qlobal iqtisadi risklər. Ekoloji risklər və iqtisadi resursların istehsalı və istifadəsi. Ekoloji risklərin başlıca amili.

İnsan resursları və məsğulluq problemləri. Dünyada insan faktorunun rolu və inkişafı.

Dünyanın maliyyə resursları və sahibkarlıq resursları. Elmi resurslar və elmi-texniki mərkəzlər. Dünya iqtisadiyyatında yeni resurslar: «Bilik iqtisadiyyatı», «Yasıl iqtisadiyyat», İKT və müasir infrastruktur sistemlər.

Dünyanın resurs bazasının artırılması problemləri və perspektivləri. Müasir dünyada istehsal resurslarının və sərvət formalarının transformasiyası.

Ədəbiyyat:

1. А.С.Булатова, Н.Н.Ливенцева - Мировая экономика и международные экономические отношения, Москва, Магистр 2010
2. İ.A.Kərimli -Dunya iqtisadiyyati.-Beynəlxalq ticarət,maliyyə və inkişaf, Bakı.- 2006. İng.dilindən tərcümə
3. A New Paradigm for Global Resource Availability,<http://www3.weforum.org/docs/pdf>
4. Rising to the challenge // wri.org/annualreport/2016-17

5. [http// www.imf.org](http://www.imf.org) (World Economic Outlook and Global Financial Stability)

Əlaqəli keyslər:

1. [World Energy Issues Monitor 2017 - World Energy Council](https://www.worldenergy.org/)<https://www.worldenergy.org/>
2. <http://web.unep.org/greeneconomy/news/environment-and-trade-hub-represents-unfss-trade-sustainable-development-forum>

Mövzu 5. Dünyanın geoiqtisadi strukturu və vahid dünya iqtisadi sisteminin formalasməsi

Mövzunun proqram sualları

Dünyanın bütöv iqtisadi sistemi kimi formalaşmasını şərtləndirən nisbi və mütləq amillər. Dünya iqtisadi sisteminin formalaşması istiqamətləri. Müasir dünyada inteqrasiyalaşma və dezinteqrasiyalaşma prosesinin siyasi və iqtisadi əsasları. Dünyada iqtisadi təcridləşmənin səbəbləri və sosial-iqtisadi nəticələri.

Geoiqtisadi məkan və onun strukturca genişlənməsi. Geoiqtisadi məkanda iqtisadi transformasiya. Vahid dünya iqtisadi strukturunun təkmilləşməsi meyli ilə liberallaşma meylinin güclənməsi. Qlobal iqtisadi proseslərinin dəyişmə və genişlənmənin istiqamətləri. Müasir geoiqtisadiyyatın dünyadakı çoxşaxəli transmilli nəqliyyat-kommunikasiya vasitələrinə, əlverişli məkanlara nəzarət imkanları. Geostrateji inkişafın iqtisadi güc vasitələrinə nisbətən hərbi-siyasi və dini-etnik vasitələrin reallaşdırılmasına üstünlük verməklə hədəflənməsi.

Müasir geoiqtisadi məkanda informasiya müharibələri, qitələrarası informativ-psixoloji təsiretmə. İqtisadi inteqrasiya birliklərinin uzun müddətli məkan xarakteristikası. Beynəlxalq və regional iqtisadi inteqrasiya birliklərinin iqtisadi maraqlarının geoiqtisadiyyatın digər fundamental proseslərindən ön plana keçməsi. Planetdə geoiqtisadi dəyişikliklərin daha yüksək dinamikliyi. Geoiqtisadi məkan və dünya əhalisinin təhsil və mədəni səviyyəsinin

yüksəlməsi. Texnologiyaların təcrübədə tətbiqi imkanlarının artması. Geoiqtisadi məkanda elmin, sənayenin, maliyyə və ticarətin transmilliləşməsinin güclənməsi.

Ədəbiyyat siyahısı:

- 1 Geosiyasət. Dərslik. Bakı. 2010, səh. 48-55, 113-120, 239-245
- 2 P.Çornaya Geoiqtisadiyyat, rus dilindən tərcümə 2014. - səh. 72-74
3. Koçetov. Geoiqtisadiyyat. Dünya iqtisadi məkanının mənimsənilməsi. - M.: Norma 2014, cəh.32-46
4. Kərimli Azərbaycanın geoiqtisadi inkişaf konsepsiyası və milli iqtisadi mənafeələr problemi. Azərbaycanın Vergi jurnalı 2012 №3 131-143

Mövzu 6. Dünya İqtisadiyyatının sektorial, sahə və təkrar istehsal strukturu

Dünya iqtisadiyyatı sisteminin strukturu və tərkib elementləri. Əsas ölkə qrupları. Dünya iqtisadiyyatında mərkəz və əyalət anlayışları onların assimetrik qarşılıqlı asılılığı.

Qlobal iqtisadi struktur dəyişikliklər. Struktur islahatları. Struktur islahatların mühüm tipləri

Dünya iqtisadiyyatında ən mühüm sektorlar və sahələr, onların strukturu və tərkib hissələri. Dünya iqtisadiyyatının təkrar istehsal strukturu, təkrar istehsal zənciri və onun əsas tərkib elementləri. Dünya iqtisadiyyatının sosial-iqtisadi strukturu. Əsas infrastruktur sahələr.

Ədəbiyyat

1. Mirisli F.R dünya iqtisadiyyatı.- dərslik Moskva.- 2015 tərcümə UNEC 2016 .650 səh.
2. Ломакин В.К. Мировая экономика.- Москва.-2007 672səh

Mövzu 7. Dünya iqtisadiyyatında xidmət sektoru

Xidmətlərin dinamik inkişafının əsas səbəbləri. Xidmətlərlə istehsalının beynəlxalq ticarətlə bağlılığı. Xidmət istehsalının və xidmətlərlə ticarətin spesifikasiyası.

Xidmətlərlə ticarətin strukturu və əsas meylləri. Dünya xidmətlə istehsalında qabaqcıl ölkələr. İnkişaf etmiş ölkələrin xidmətlərlə ticarətdə üstün mövqeyi.

Xidmətlərin təsnifatı. İşgüzar xidmətlər (business services). Rabitə xidmətləri (communication services). Tikinti və injiniring xidmətləri (construction and related engineering services). Distributor xidmətləri (distribution services). Təhsil sferasında xidmətlər (educational services). Ətraf mühitin qorunması üzrə xidmətlər (environmental services). Maliyyə xidmətləri (financial services). Səhiyyə və sosial təminat sferasında xidmətlər (health-related and social services). Turizm və səhayətlə bağlı xidmətlər (tourism and travel-related services). Əyləncə, mədəni və idman tədbirlərinin təşkili ilə bağlı xidmətlər (recreational, cultural and sporting services). Nəqliyyat xidmətləri (transport services). Sair xidmətlər (other services and included elsewhere).

Xidmətlərlə beynəlxalq ticarətin tənzimlənməsi. Azərbaycanın beynəlxalq xidmət bazarında iştirakı.

Ədəbiyyat:

1. Halil Seyidoğlu, Uluslararası iqtisad, Uluslararası hizmet ticareti, İyirmidokkuzuncu Bölüm, s.732-742, İstanbul 2001
2. UNCTAD Handbook of Statistics 2018 - Trade in services by category
3. World trade statistical review 2018 - World Trade Organization
4. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi, [Statistik məlumat bazası https://www.stat.gov.az](https://www.stat.gov.az)

Əlaqəli keyslər:

1. Key success factors in trade in services apec group on Services APEC Committee on Trade and Investment // <https://www.apec.org>

2. Nəqliyyat, tranzit və logistika infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi // “Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyası https://president.az/files/future_az.pdf

Mövzu 8. Dünya bazarının konyukturası və tarazlığı

Dünya bazarının təkamülü və formalasması mərhələləri. Dünya bazarının strukturu və təsnifatı. Dünya bazarının konyukturu və onun formalasmasının xarakteri. Dünya bazarının konyunkturunu formalasdıran əsas amillər. Tələb və təklif, Endogen və ekzogen. Qısa, orta və uzunmüddətli amillər. Tsiklik və qeyri-tsiklik amillər.

Dünya iqtisadiyyatının inkişafında dünya bazarının yeri və rolu. Dünya bazarında rəqabətin beynəlxalq və milli səviyyələrdə tənzimlənməsi.

Dünya bazarında qiymətlərin formalasması xüsusiyyətləri. Dünya bazarının tarazlığı. Tarazlı bazar qiymətləri. Dünya qiymətlərinin təsnifatı və beynəlxalq bazarlarda geniş tətbiq olunan qiymətlər.

Dünya iqtisadiyyatında birjalar və birja əməliyyatları. Birjaların təskili forması və fəaliyyət mexanizmi.

Mal birjalrı (London, Çikaqo, Tokio, Paris, Sidney, Rotterdam və b.). Fond birjalrı (Nyu-York, London, Tokio, Vyana, Frankfurt, ABS elektron fond birjalrı, Euronext NV). Valyuta birjalrı (London, Frankfurt, Amsterdam, Vyana, Sinqapur.). Elektron valyuta birjalrı (Currenex , Atriax, FX Alliance- FXall). Birja infrastrukturları.

Ədəbiyyat:

1. Randy Charles Epping, A Beginner's Guide To The World Economy//Vintage Books A division of random house, inc. New york 1995
2. А.Захаров, Д.Кириченко, Е.Челмодеева — Валютные и универсальные биржи XXI века как антикризисный механизм финансового рынка: 2-е изд., перераб. и доп. — М., 2002 г.

Əlaqəli keyslər:

1. <http://www.worldoil.com/news/2017/11/29/worlds-largest-oil-consumer-needs-a-lot-less-oil-thanks-to-its-own-output>
2. <https://www.theguardian.com/business/2010/jan/08/china-us-car-sales-overtakes>
3. <https://markets.ft.com/data/world>

Mövzu 9. Dünya iqtisadiyyatında müasir transmilliləşmə və inteqrasiya prosesləri

Dünya iqtisadiyyatında transmilliləşmənin başlıca istiqamətləri və meylləri. TMK-ın nəsiləri. Beynəlxalq korporasiyalar və transmilliləşmə. Transmilliləşmə proseslərini və TMK-ın formalaşmasını izah edən əsas nəzəriyyələr.

Müasir mərhələdə transmilliləşmə və qoballaşma. Transmilliləşmə və dünya iqtisadiyyatında inteqrasiya prosesləri.

XX əsrin ikinci yarısında transmilli korporasiyaların (TMK) dünyanın iqtisadi inkişafına təsirinin genişlənməsi. Çoxmilli korporasiyaların inkişafı və əsas cəhətləri.

TMK-ın dünya iqtisadiyyatına təsir mexanizmi.

TMK-lar qlobal miqyaslı müəssisələrdir. TMK-ın idarəedilməsi formaları. Ana və filiallar, qız müəssisələr (subsidiaries), bölmələri (branches, divisions). Müasir mərhələdə ana və filial müəssisələrin struktur genişlənməsi.

Transmilliləşmə proseslərinin və TMK fəaliyyətinin miqyasının qiymətləndirilməsində istifadə olunan göstəricilər. Transmilliləşmə indeksi (TNI). TNI-nin metodikası.

İri maliyyə resursları və texnoloji üstünlüklər TMK-ın qlobal təsir gücü kimi. TMK-ların xarici ekspansiyası.

Transmilliləşmə, regionlaşma və beynəlxalq iqtisadi inteqrasiya prosesləri.

Beynəlxalq inteqrasiya proseslərinin inkişaf meylləri. Avropa İttifaqı (EU), NAFTA (USMCA, 2018), APEC (*Asia-Pacific Economic Cooperation*) . MERCOSUR. ASEAN, MDB və Avrasiya İqtisadi İttifaqı.

Azərbaycan iqtisadiyyatında TMK-ların rolu və perspektivləri.

Ədəbiyyat:

1. Halil Seyidoglu, Uluslararası İktisad, İstanbul 2011, s. 669-687
2. Мировая экономика и международные экономические отношения, под ред. А.С.Булатова и Н.Н.Лавинцева, М, Магистр, 2010, с.46-59
3. Transnational Corporations Volume 26, 2019, Number1/<https://unctad.org>
4. A Brief History of Transnational Corporations (by Jed Greer and Kavaljit Singh), <https://www.globalpolicy.org>
5. Claude Serfati. Financial dimensions of transnational corporations, global value chain and technological innovation. Dans Journal of Innovation Economics & Management 2008/2 , pages 35 -61

Əlaqəli keyslər:

1. Transnational Corporations, Global Production Networks, and Urban and Regional Development: A Geographer's Perspective on Multinational Enterprises and the Global Economy/<https://onlinelibrary.wiley.com>
2. Transnational Corporations/ <https://www.foundation-for-gaia.org>
3. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda yerləşən "Azəri", "Çıraq" yataqlarının və "Günəşli" yatağının dərinlikdə yerləşən hissəsinin birgə işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü haqqında Saziş ("Əsrin müqaviləsi") / <http://www.socar.az>

Mövzu 10. Azərbaycan dünya iqtisadi sistemində

Azərbaycanın qlobal, regional və ikitərəfli əlaqələri. Azərbaycanın beynəlxalq və regional iqtisadi təşkilatlarda iştirakı.

Azərbaycan və Dünya Bankı. Azərbaycan və Beynəlxalq Valyuta Fondu. Azərbaycanlaq və ÜTT münasibətləri.

Beynəlxalq təhlükəsizlik proseslərinin təmin olunmasında Azərbaycanın rolu.

Azərbaycanın regional iqtisadi təşkilatlar və qurumlarla əməkdaşlığı. Azərbaycan və İƏT. Azərbaycan və MDB. Azərbaycan və GUAM. Azərbaycan və Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı (QDİƏT). Azərbaycan və İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı.

Azərbaycanın beynəlxalq əhəmiyyətli neft və qaz lahiyələri. Bakı-Tbilisi-Ceyhan Əsas İxrac Neft Boru Kəməri. Azərbaycanın iştirakı ilə perspektiv enerji lahiyələri. TAP və TANAP lahiyələrinin Azərbaycanın beynəlxalq enerji təhlükəsizliyi sisteminə perspektiv töhfələri. Şərqi-Qərbi və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizləri.

Yeni Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı. Müasir yükdaşıma tələblərinə cavab verən iri logistik mərkəzin yaradılması. Regional logistik qovşaq funksiyası. Nəqliyyat dəhlizlərinin potensialından maksimum yararlanma.

Azərbaycanın Trans-Avrasiya Super İnformasiya Magistral (*TASİM*) layihəsi. Qərbi Avropadan Şərqi Asiyaya kimi Avrasiya ölkələrini əhatə edən transmilli fiber-optik internet xətti Frankfurt dan Honq Konq istiqamətlənən əsas tranzit xəttinin qurulması. Azərbaycanın bu xəttlə Avropanın və Asiyanın ən böyük informasiya mübadiləsi mərkəzlərini birləşdirmək imkanları.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi, <https://azertag.stratejiyolxeritesi.pdf>
2. İ. Kərimli., N. Suleymanov Milli iqtisadiyyatın əsasları.- Dərslik Bakı 2001.- 370 səh.
3. Azərbaycan beynəlxalq aləmdə <http://files.preslib.Az/projects/Azerbaijan/g19.pdf>
4. Müasir *beynəlxalq münasibətlər* və Azərbaycanın xarici siyasəti. Dərslik. Bakı – 2005
5. www.socar.az
6. www.economy.gov.az

Əlaqəli keyslər:

1. Cənub Qaz Dəhlizi|Şahdəniz|Əməliyyatlar və layihələr|BP Xəzərhttps://www.bp.com/az_az/.../SouthernGasCorridor.html
2. <http://www.socar.az/socar/az/company/production-sharing-agreements-offshore/absheron>